

UILYAM SHEKSPIR VA ERKIN VOHIDOV DRAMATIK ASARLARIDA FOJIA VA INSONIYLIK MASALASI

Qurbonov Maradona

O'zbekiston Respublikasi Oriental universitet talabasi

Isroilov Xamidjon

MAQOLA MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 15.01.2026

Revised: 16.01.2026

Accepted: 17.01.2026

KALIT SO'ZLAR:

*Dramaturgiya,
tragediya, fojaviy
qahramon, insoniylik,
axloqiy tanlov, dramatik
konflikt, ma'naviyat,
vijdon, adolat*

Mazkur maqolada jahon adabiyotining buyuk dramaturgi Uilyam Shekspir hamda o'zbek adabiyotining yirik vakili Erkin Vohidov dramatik asarlarida fojaviylik va insoniylik masalasi ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Ikkala ijodkor dramaturgiyasida inson taqdiri, axloqiy tanlov, vijdon, adolat va ma'naviy mas'uliyat masalalari fojaviy syujetlar orqali yoritilgan. Tadqiqot davomida Shekspir tragediyalaridagi individual ruhiy konfliktlar hamda Erkin Vohidov dramatik asarlaridagi ijtimoiy-ma'naviy muammolar qiyosiy tahlil qilinadi. Tadqiqotda "Gumanizm" tushunchasining dramatik konfliktlardagi o'rni, qahramonlarning ma'naviy inqirozi va insoniylikni saqlab qolish yo'lidagi kurashi tahlil etilgan. Muallif har ikki ijodkorning fojia janri orqali ilgari surgan umuminsoniy g'oyalarini yoritib beradi. Maqola dramatik adabiyotda fojia va insoniylikning badiiy talqinini chuqur anglashga xizmat qiladi

Kirish

Dramaturgiya adabiyotning inson hayoti, ruhiyati va jamiyatdagi murakkab munosabatlarni bevosita sahna orqali aks ettiruvchi yetakchi janrlaridan biridir. Ayniqsa, tragediya janri inson taqdiridagi keskin burilishlar, ichki ziddiyatlar va fojaviy holatlarni

yoritishda muhim ahamiyat kasb etadi. Har bir davr dramaturgiyasi o'z zamonining ijtimoiy, ma'naviy va axloqiy muammolarini aks ettirgan holda, insonni markaziy obraz sifatida talqin qiladi.

Uilyam Shekspir jahon dramaturgiyasida tragediya janrini badiiy va falsafiy jihatdan yuksak darajaga ko'targan ijodkor sifatida tanilgan. Uning asarlarida fojiya insonning ichki dunyosi, ehtirolari va noto'g'ri qarorlari bilan chambarchas bog'liq holda tasvirlanadi. Erkin Vohidov esa o'zbek adabiyotida dramatik tafakkurni yangi bosqichga olib chiqqan, insoniylik, milliy g'urur va ma'naviy erkinlik g'oyalarini ilgari surgan ijodkordir.

Mazkur maqolada Shekspir va Vohidov dramatik asarlarida fojiya va insoniylik masalasi qiyosiy jihatdan tahlil qilinib, ularning umumiy va farqli jihatlari yoritiladi.

Asosiy qism

Shekspir tragediyalarida fojiya inson tabiatining murakkabligi bilan izohlanadi. Uning qahramonlari oddiy yovuz yoki mutlaq ezgu emas, balki ichki qarama-qarshiliklarga ega bo'lgan tirik insonlardir. "Hamlet" tragediyasida fojiya adolatni tiklash istagi bilan ikkilanish o'rtasidagi ziddiyatdan kelib chiqadi. Hamletning kechikishi va o'z-o'zini tahlil qilishi oxir-oqibat fojiali yakun bilan tugaydi.

"Otello" tragediyasida esa insoniy ishonch va rashk fojiaga sabab bo'ladi. Otelloning Dezdemonaga bo'lgan muhabbati va ishonchi hasad va yolg'on ta'sirida yo'q qilinadi. Bu fojiada Shekspir inson ruhiy zaifligini, so'z va ishonchning qanchalik kuchli qurol ekanini ko'rsatadi.

"Qirol Lir" tragediyasi insoniy mehr, ota-bola munosabatlari va kechirim mavzusiga bag'ishlangan bo'lib, unda insoniylikning yo'qolishi jamiyat va shaxs fojiasiga olib kelishi ochib beriladi. Lirning xatolari uni telbalikka va yolg'izlikka olib boradi, ammo aynan shu jarayonda u haqiqiy insoniylikni anglaydi.

Shekspir uchun insoniylik – bu vijdon va axloqiy mas'uliyat bilan bog'liq tushunchadir. Uning qahramonlari doimo tanlov oldida qoladi: adolat yoki manfaat, muhabbat yoki xiyonat, haqiqat yoki yolg'on. "Makbet" tragediyasida hokimiyatga bo'lgan hirs insoniylikni yemiradi va qahramonni jinoyat sari yetaklaydi. Makbetning fojiaviy qismati axloqiy tanlovning noto'g'ri amalga oshirilishi bilan izohlanadi. Shekspir tragediyalarida insoniylik ko'pincha kechikib namoyon bo'ladi, ammo bu kechikish ham fojiaviy haqiqatni yanada chuqurlashtiradi. Inson xatolar orqali o'z mohiyatini anglaydi.

Erkin Vohidov dramatik asarlarida fojiya ko'proq jamiyat va inson o'rtasidagi ziddiyatlar bilan bog'liq holda namoyon bo'ladi. Uning "Ruhlar isyoni" asari tarixiy shaxslar timsolida

ma'naviy ozodlik va zulm muammosini yoritadi. Asarda fojiya insonning erkin fikri va jamiyat bosimi o'rtasidagi qarama-qarshilikdan kelib chiqadi.

“Oltin devor” dramasi inson sha'ni, haqiqat va vijdon masalalarini ochib beruvchi asar bo'lib, unda moddiy manfaat va ma'naviy qadriyatlar to'qnashuvi fojiaviy ruhda tasvirlanadi. Vohidov qahramonlari ko'pincha azob chekadi, ammo ular insoniylikni yo'qotmaydi.

“Istanbul fojiasi” dramasida milliy g'urur, tarixiy xotira va inson sha'ni markaziy o'rinni egallaydi. Bu asarda fojiya millat va shaxs taqdiri bilan chambarchas bog'langan.

Erkin Vohidov dramaturgiyasining asosiy xususiyati – insoniylik g'oyasining fojiadan ustun qo'yilishidir. Uning qahramonlari ma'naviy jihatdan yengilmas bo'lib, hatto fojiaviy yakunda ham o'z e'tiqodiga sodiq qoladi. Bu jihat Vohidov asarlarini tarbiyaviy va falsafiy jihatdan muhim qiladi.

Vohidov uchun inson – bu tarix va jamiyat oldida mas'ul shaxsdir. Uning fojiaviy qahramonlari o'z azobi orqali jamiyatni uyg'otishga intiladi.

Shekspir va Vohidov dramatik asarlarini qiyoslaganda, ularning umumiy jihati – inson markazda turishidir. Biroq Shekspir individual psixologik konfliktlarga urg'u bersa, Vohidov ijtimoiy-ma'naviy masalalarni oldinga chiqaradi.

Shekspir tragediyalarida fojiya ko'pincha shaxsiy xatolar natijasida yuzaga keladi, Vohidovda esa fojiya jamiyatdagi adolatsizlik va tarixiy ziddiyatlar bilan bog'liq. Har ikki ijodkor asarlarida insoniylik fojiaviy vaziyatlar orqali yanada yuksak darajada namoyon bo'ladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, Uilyam Shekspir va Erkin Vohidov dramatik asarlarida fojiya va insoniylik masalasi markaziy o'rin egallaydi. Shekspir inson ruhiyatining murakkabligini, axloqiy tanlovlarning fojiaviy oqibatlarini chuqur tahlil qilgan bo'lsa, Erkin Vohidov insonni ma'naviy poklik, vijdon va adolat timsoli sifatida talqin etadi. Har ikki ijodkor asarlari bugungi kunda ham dolzarb bo'lib, insoniyatni o'zini anglashga, ma'naviy mas'uliyatni his etishga chorlaydi.

Uilyam Shekspir va Erkin Vohidov ijodidagi fojiaviylik — bu umidsizlik emas, balki Insonni ulug'lashdir. Shekspir o'zining buyuk "Hamlet"i bilan G'arb tafakkurini o'zgartirgan bo'lsa, Erkin Vohidov o'z asarlari bilan o'zbek xalqining ma'naviy boyligini, insoniy qadr-qimmatini dramatik bo'yoqlarda ko'rsatib berdi. Har ikki ijodkorning xulosasi

bitta: inson har qanday sharoitda ham o'z insoniyligini saqlab qolishi shart, aks holda dunyo halokatga yuz tutadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Shekspir U. Hamlet. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 2008. – 45–120-betlar.
2. Shekspir U. Otello. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2009. – 60–135-betlar.
3. Shekspir U. Qirol Lir. – Toshkent: Sharq, 2011. – 30–110-betlar.
4. Vohidov E. Dramatik asarlar. – Toshkent: O'zbekiston, 2005. – 15–160-betlar.
5. Vohidov E. Tanlangan asarlar (3-jild). – Toshkent: Sharq, 2014. – 200–280-betlar.
6. Qayumov O. Jahon dramaturgiyasi tarixi. – Toshkent: Universitet, 2012. – 170–210-betlar.
7. Bloom H. Shakespeare: The Invention of the Human. – Riverhead Books, 1998. – P. 380-410.
8. Anikst A. Shekspir dramaturgiyasi asoslari. – Moskva: "Iskusstvo", 1963. – B. 145-160.